

Recensioner

Filosofisociologi. Ett sociologiskt perspektiv på filosofiskt tänkande

Henrik Lundberg

Lunds dissertations in sociology 78, 2007. 225 s. ISBN 91-7267-245-5

Henrik Lundbergs *Filosofisociologi* är en lundensisk doktorsavhandling i sociologi där författaren vill lyfta fram ett nytt vetenskapligt område, filosofisociologin. Närmast får väl detta ses som en underavdelning av vetenskapssociologin. På samma sätt som andra vetenskaper kan filosofin analyseras ur sociologisk synvinkel. Filosofin betraktas då som aktiviteter eller beteende hos en viss professionell grupp som rör sig inom ett institutionellt definierat fält. Det gäller för filosofisociologen att undersöka villkoren för framgång eller misslyckande inom detta fält, dess uppkomstbetingelser och spelregler.

De filosofisociologer Lundberg koncentrerar sig på i sin avhandling är Émile Durkheim, Karl Mannheim, Randall Collins och Pierre Bourdieu. De två sistnämnda, som tillhör vår egen samtid och som verkligen ansträngde sig att föra fram filosofisociologi som en sorts disciplin, är de intressantaste i detta sammanhang.

Randall Collins *The Sociology of Philosophies – A Global Theory of Intellectual Change* (1998) har förmodligen gjort mer än något annat arbete för att etablera idén om en ”sociology of philosophy”. Collins lägger fram en ”rituell interaktionsteori” om filosofin som har våldsamma ambitioner. Den är avsedd att förklara filosofins utveckling från äldsta tider till våra dagar, i Indien, Kina och Japan likaväl som i Västerlandet. Grundidén är ett slags fältteori. Vissa positioner är vid varje given tidpunkt möjliga inom det filosofiska fältet. Om en tänkare intar en position måste nästa tänkare inta en annan och nästa igen en tredje i en sorts filosofiskt upmanship. En tänkare som vill undgå lärjungeskapets dominans måste företa en mutation där lärarens position övertrumpas genom ett nytt steg som ofta kan framställas som mer ”konsekvent” eller mer ”radikalt” än det närmast föregående. Begrepp som EE (emotionell energi), KK (kulturellt kapital) spelar stor roll för Collins ana-

lys: ”Vilken slags filosofi man väljer beror på ens KK, EE och nätverksposition.”

En spelare på fältet blir en betydande eller till och med stor filosof genom sin förmåga att mobilisera KK och EE för den speciella position som han gör till sin. Det handlar om att uppnå strategisk dominans inom nätverk som från början knyts inom små grupper där alla möter alla ansikte mot ansikte. Collins gör en poäng av den överväldigande roll små grupper av lärare-lärjungar spelat inom filosofins historia (Sokrates-Platon-Aristoteles, Kant-Fichte-Schelling-Hegel, Russell-Moore-Wittgenstein, Husserl-Heidegger-Gadamer och så vidare).

Också den franske kunskapsociologen Pierre Bourdieu arbetar med en form av fältteori. Den för några år sedan avlidne Bourdieu hann genom sin rika och mångsidiga produktion bli betydligt mera känd, bland annat i Sverige, än den trängre specialiserade Collins. Bourdieus ”filosofisociologi” är närmast ett specialfall av hans allmänna kultursociologiska analys av det intellektuella fältet. Paradexemplet blir Bourdieus berömda polemiska analys av Martin Heideggers ”politiska ontologi”. Bourdieu är där ute efter att påvisa hur Heideggers huvudverk *Sein und Zeit* från 1927 är en sorts ontologisk sublimering av författarens antimodernism, elitism och revolutionära konservatism. Bakom till synes neutrala ontologiska begrepp döljer sig enligt denna analys både akademiska maktambitioner och politisk opportunist.

Lundberg själv ansluter sig närmast till Bourdieus uppfattning av filosofisociologin. Den vill inte vara reduktionistisk, men huvudtesen blir ändå att filosofiskt tänkande inte kan skiljas från den sociopolitiska kontexten och att sanningsanspråken bantas bort.

Lundbergs *Filosofisociologi* är en stimulerande läsning. Avhandlingen ger klargörande referat av och intelligenta synpunkter på några tongivande författare inom det område av ”filosofisociologi” som det är författarens avsikt att staka ut. Invändningar i fråga om fullständighet kan givetvis alltid göras. Varför diskuteras inte Quentin Skinners på J.L. Austins talaktsbegrepp byggda metodologi? Varför tas Leo Strauss’ inflytelserika analys av den politiska filosofin (eller filosofins politik) inte upp? Varför undersöks inte exempelvis den embryonala filosofisociologi som ryms i Platons dialoger?

Sådana invändningar är dock tämligen poänglösa. Det Lundberg gjort är mycket nog. Hans arbete vimlar av intressanta iakttagelser, både de diskuterade författarnas och Lundborgs egna, som stimulerar läsaren att tänka vidare.

För den skull vill jag inte påstå att jag känner mig övertygad av Lundborgs egen kunskapsrelativistiska position. Varje sanningsanspråk kan givetvis undermineras genom att man reducerar det till dess faktiska

uppkomstbetingelser. Detta gäller, som redan Platon lärde, även "filosofisociologiska" argument. Bourdieus Heideggeranalys kan sålunda ses som utslag av Bourdieus svartsjuka mot den än mer lysande och framgångsrika rivalen Jacques Derrida, vilken Bourdieu ville komma åt genom att attackera hans läromästare Heidegger. Kanske borde Lundberg ha ägnat även Bourdieu en smula filosofisociologisk analys?

Lundbergs synsätt ligger nära det så kallade "hårda programmets" vetenskapssociologi. Enligt detta bör man bortse från vetenskapens anspråk på att formulera sanningar eller avspegla verkligheten. Det avgörande är i stället hur forskarna förhåller sig till varandra. Kriteriet på god eller dålig vetenskap är inte relationen till något yttre utan forskarnas relationer till varandra. Det är kanske värt att notera att detta synsätt numera är allmänt accepterat inom forskningspolitik och forskningsadministration. Som "god" vetenskap betecknas där den som oftast citeras i s.k. citeringsindex. Hur ofta forskarna åberopar varandra anses avgöra kvalitén.

Men även om det "hårda programmet" har segrat inom forskningspolitiken kan det kanske tillåtas en kättare att anmäla tvivel. Sanningsanspråket kan inte vederläggas genom sociologiska resonemang och Lundborgs argumentering i denna riktning hör inte till de starkaste inslagen i hans avhandling. Å andra sidan bör inte ett fasthållande vid sanningsanspråket skapa beröringsångest inför kunskapssociologin. Tvärtom – även sanningssägaren existerar i tid och rum, formuleringen av en sann teori kan inte ha teorins sanning som enda uppkomstbetingelse.

"Känn dig själv!" är filosofins klassiska uppmaning. Vänd mot filosofer av facket borde den uppmaningen gälla bland annat eftertanke beträffande den filosofiska verksamhetens samhälleliga villkor och orsaker. Henrik Lundberg har skrivit en bok som kan främja en sådan eftertanke, bland fackfilosofer och andra.

SVANTE NORDIN

Philosophy Americana

Douglas R. Anderson

Fordham University Press, New York 2006. 279 s. ISBN 0823225518

År 1840 inleder Alexis de Tocqueville den andra volymen av *Om demokratin i Amerika* med raderna:

Jag har svårt att tänka mig något land i den civiliserade världen där man bryr sig mindre om filosofi än i Förenta staterna.

Amerikanerna har ingen egen filosofisk skola och visar föga intresse för alla dem som söndrar Europa. De känner knappast till ens deras namn.